

PAMÁTNÍK JANA ŽIŽKY Z TROCNOVA

Borovany

Slavný husitský hejtman Jan Žižka z Trocnova je jednou z nejzásadnějších osobností českých dějin. Zároveň však i jednou z nejrozporuplnějších. Stal se symbolem husitských válek. Toto období však trvalo v jeho životě pouhých pět let, zbytek jako by ani neexistoval. Není divu, moc historických dokladů z jeho života „před kalichem“ se nedochovalo. Proto i památník, který se tomuto vojevůdci věnuje, je zaměřený hlavně na období jeho největší slávy.

Jan Žižka se dle pověstí narodil pod majestátním dubem nedaleko vsi Trocnov, kde se jeho maminka schovala před bouřkou. Kvůli vojevůdcově neporazitelnosti pak lidé připisovali stromu nadpřirozenou sílu. Proto k němu později přicházeli a osekávali z něj větve, ze kterých si vyráběli nářadí na své nářadí, neboť věřili, že díky tomu získají větší sílu. Když se v době po událostech na Bílé hoře vrátil Trocnov do vlastnictví kláštera řeholníků

▼ *popisek*

kanovníků sv. Augustiána v Borovanech, nechal probošt Konrád Fischer dub porazit a spálit. Vadily mu přetrvávající pohanské pověry a také se mu samozřejmě nelíbila vzpomínka na Jana Žižku, která v myslích lidí přetrvávala po staletí a nevymýtila ji ani rekatolizace. V roce 1682 byla vedle pařezu postavena kaplička, jež měla „proměnit“ víru v nadpřirozenou sílu stromu za nábožnou úctu ke katolickému svěťci, sv. Janu Křtiteli. I přesto ji však místní nazývali spíše Žižkova kaple. V květnu roku 1867 padla sešlá stavba za oběť vichřici a o čtyřicet jedna let později ji nahradil památný kámen, který zde nechali umístit Schwarzenbergové. Nese skromný nápis: „Zde se narodil Jan Žižka z Trocnova“

Na svět Žižka přišel pravděpodobně kolem roku 1360. O jeho narození ale neexistují žádné záznamy a nevíme ani, jak se jmenovali jeho rodiče. Nejisté je i to, co znamená přízvisko „Žižka“. Pravděpodobně však označovalo jednookého člověka, z čehož by vyplývalo, že vojevůdce přišel o oko již v dětství, které strávil na zdejší zemanském dvorci. Posledních dvacet let 14. století pak strávil Žižka jako žoldák v zahraničí. Na počátku století 15. se zřejmě stal členem lapkovských družin ve službách moravských šlechticů škodících Rožmberkům a následně vstoupil do vojenských oddílů pomáhajících v Pobaltí polsko-litevské unii ve válce proti řádu německých rytířů. Když se (na tu dobu ve vysokém věku) vrátil do Čech, byl najatý jako ochránce dvora Václava IV. Už scházel jen krůček od nejvýznačnějšího období jeho kariéry – přibližně v té době se totiž nadchl reformními ideály mistra Jana Husa.

Zlé jazyky tvrdí, že motivací stárnoucího Žižky bylo vyhnout se ohni pekelnému a s touto nadějí na spasení se zapojil do husitského hnutí, a vstoupil tak do historie jako bojovník boží – revoluce vypukla přesně 30. července 1419 vyhozením protireformních konšelů z oken Novoměstské radnice. Jedním z organizátorů tohoto převratu byl právě hrdina našeho příběhu. V březnu 1420 pak (zřejmě již šedesátiletý) Žižka zamířil do nově založeného husitského města Tábor a ve funkci jejího hejtmana

▲ *popisek*

brzy získal i pověst nepremožitelného vojevůdce. Tu mu přinesly zejména vítězné bitvy u Sudoměře a na Vítkově. Vítězil především díky své, dnes již proslulé, bitevní taktice, jež se opírala o využití vozové hradby, jeho vrozený cit pro terén, schopnost improvizovat a hledat nečekaná řešení vojenských situací. Další důvod úspěchu můžeme najít v nadšení a smyslu, který vojáci viděli ve svém boji. Husité bojovali za pravdu boží, zatímco křižácké vojáky lákala jenom kořist, takže když bylo nejhůř, raději vzali nohy na ramena. Udatnost a zbraně kališníků jim prý naháněly hrůzu.

I proto ze všech bitev, které kdy vedl, odešel Žižka jako jasný vítěz. Který jiný vojevůdce o sobě může něco takového prohlásit? Když pak v roce 1421 utrpěl poranění druhého oka a pravděpodobně zcela oslepl, bral to zkoušku osudu a Boží plán. Jeho handicap však vedl k neshodám v Táboře, a proto roku 1423 odešel do východních Čech, kde založil vlastní svaz. Ten už nebyl zaměřený jenom proti katolíkům, ale i proti umírněnějším husitům. 11. září 1424 pak vojevůdce zemřel při obléhání Příbyslavi. Nestalo se tak ovšem v bitvě, ale kvůli celkové otravě krve způsobenou neléčeným kožním abscesem.

Husité nebojovali pouze na našem území, ale pořádali výpravy i do okolních zemí, například

do Slezska, Bavorska či Rakouska. S tažením do Bavorska (kterému se trocnovský památník věnuje) se pak pojí i jedna „knedlíková“ pověst. Plenící husité tenkrát vypalovali města a vesnice, jenom Deggen Dorf (ležící asi 180 km od Trocnova) zůstal nedobyty – místní se prý ubránili tím, že po hladových vojákách házeli knedlíky. Žádné historické důkazy o tomto obléhání neexistují, na legendu však dodnes upomíná husitský sloup, který ukazuje, kam až bojovníci pronikli, než byli odraženi. Ve městě má svou sochu i žena házející knedlíkem.

Husitské války skončily deset let po Žižkově smrti bitvou u Lipan. Přinesly náboženskou toleranci a změnu majetkových poměrů v českých zemích (třeba vznik stavovské společnosti), ale i neuvěřitelnou materiální zkázu. A také osobnost, která i šest set let po své smrti budí emoce. Každá následující epocha se k husitství přiklonila „po svém“, významnou roli ve vnímání tohoto hnutí sehrál i komunistický režim, který kališníky vyzdvihoval jako průkopníky sociálně spravedlivé společnosti. Zastánci Jana Žižky opěvují jeho osobnost hrdého Čecha, významného vojevůdce, bojovníka za pokrok a ideály svobody. Jiní mu vyčítají ničení klášterů a jiných historických staveb a také zcela zjevné praktiky odpovídající „morálce“ lapky, tedy často nesmlouvavé plenění a zabíjení. Na druhou stranu,

▲ popisek

pokud hrad či město, které obléhal, kapitulovaly bez boje, zbytečně nezabíjel.

Za významnou osobnost našich dějin je však považován tak či tak. V roce 2005 skončil v anketě České televize *Největší Čech* na pátém místě (za vítězem Karlem IV., T. G. Masarykem, Václavem Havlem a J. A. Komenským). I Jan Hus se umístil až dvě příčky za ním.

A právě připomínka slavného rodáka je hlavním smyslem *Památníku Jana Žižky v Trocnově*. Veřejnosti byl zpřístupněn již v roce 1960 a v roce 2011 přešel pod správu Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Výstavní expozice s názvem *Jan Žižka z Trocnova. Život, působení a historický význam husitského vojevůdce*, která je pouze jednou ze součástí celého areálu, byla zřízena v prostorách původního poplužního dvora borovanského kláštera. Zahrnuje celkem pět místností s šesti informačními kiosky s edukativními programy a interaktivními hrami.

První místnost se zaměřuje na vojevůdčovo dětství a mládí a je věnována jeho trocnovskému rodišti. Na první pohled jistě zaujme velká kamenná křtitelnice z kostela sv. Martina ve Strážově, kde byl malý Jan údajně pokřtěn. Najdete tu i model trocnovského zemanského dvorce vytvořený na základě archeologických výzkumů. Můžete si tak udělat představu, jak Žižka v mládí žil. Tu vám doplní

exponáty dobových předmětů – středověké zemědělské nástroje, různé nádoby či mince z doby vlády Václava IV.

Součástí je i videoprojekce záběrů z lesů a okolí Trocnova a Borovan, jež přibližuje charakter místa, kde Žižka spatřil světlo světa. Část expozice je připomínkou všech filmů natočených o vojevůdci a husitských válkách. Zhlédnete tu sekvenci z filmu *Jan Žižka* od Otakara Vávry z roku 1955 a jako jedinečný bonus pak dokumentární film *Jan Žižka – trocnovský zeman a husitský válečník* natočený podle scénáře historika Petra Čorneje, který je odborníkem na husitství. Ve snímku zazní i slavný chorál *Ktož sů boží bojovníci*.

Děti do muzea nalákáte zejména na interaktivní části památníku – na tabletech si můžete zkusit seskládat Žižkův portrét, ty starší si zase zahrají na historiky a pokusí se v infokiosku přečíst některé ze známých listin, ve kterých je vojevůdce zmíněn. Nebo v kinoautomatu rozhodnout o osudu kupce přepadeného u rybníka. V rámci animované procházky českou historií se pak děti v doprovodu českého lva dozví více o Janu Husovi a o tom, co předcházelo husitské revoluci. Pokud by dávaly přednost něčemu hmatatelnějšímu, je tu i edukační koutek s možností kreslení, skládání puzzle a zkoušení si středověkého oblečení, včetně příležitosti vyfotit se

u obrazu Jana Žižky.

Další část expozice se zaměřuje na vojenskou taktiku a ukázky výstroje a výzbroje. Jejich názvy jako by vás vraceli do školních hodin dějepisu. Třeba takový řemdich (násada s řetězem, na jehož konci se nachází úderná část, většinou kovová koule s ostny) či cep s bodáky, kropáč (palice s ostny) nebo různé sudlice (sečné a bodné zbraně) a palcáty (válečný kyj, typický Žižkův atribut). Většina z nich původně vznikla přeměnou obyčejných zemědělských náčiní. Zajímavý je i model obléhací zbraně, tzv. trebuchetu, jehož využití zde předvádí názorné video na interaktivním panelu. Najdete tu i model nepostradatelného koně, bez něhož si Žižku, hlavně díky známým jezdeckým sochám, snad ani nelze představit. Jeho velikostí asi budete překvapeni, ale takto mohutní oři prý v té době skutečně existovali. Byli šlechtění speciálně pro válečné účely.

Ve spolupráci s Masarykovou univerzitou se také podařilo na 3D tiskárně vyrobit repliku tzv. čáslavské kalvy, svrchní části domnělé Žižkovy lebky. Zajímavé exponáty doplňují listiny, dobové kachle či archeologické nálezy z hradu Sion, který proslul především v souvislosti s husitským vojevůdcem Janem Roháčem z Dubé (více viz *Toulavá kamera 25, kapitola Cestou husitských hejtmánů*). Najdete tu i sál

vypovídající o Žižkově rozporuplném odkazu. Dočkal se obdivu i zavržení a k tomu se váže řada zde prezentovaných vtípů a třeba také loutek, vycházkových holí, tzv. žižkovek, medailí, sošek, bankovek či pohlednic.

Celý areál památníku je kulturní památkou a určitě věnujte i nějaký čas objevování jeho zákoutí. Provede vás po nich naučná stezka. Otevřena byla v roce 2015, měří asi 4 km a čeká vás na ní deset informačních panelů mapujících významné milníky husitství. Opatřeny jsou i QR kódy, majitelům chytrých telefonů tak nabízejí řadu dalších doplňujících zajímavostí. Cesta začíná u parkoviště před muzeem a po pár krocích dojdete k základům vojevůdčova rodného domu. Ty byly obnoveny díky rozsáhlému archeologickému výzkumu. Dál budete pokračovat podél louky k okraji lesa, kde je umístěn 13 m vysoký pomník Jana Žižky z bílé liberecké žuly, dílo profesora Josefa Malejovského z roku 1960. O kus dál vás čeká legendární místo Žižkova narození s již zmíněným památným kamenem. Podél několika starých rybníků se pak lesem vrátíte pomalu zpět. Cestou minete i Mikšův dvorec. Tedy pouze základy dvou bývalých budov a 9 m hlubokou studnu. Objekt pravděpodobně patřil Žižkovu strýci. Přes hráz Horního rybníka se pak cesta

▼ popisek

vrací zpět k muzeu.

Pokud byste chtěli návštěvu památníku spojit s kulturním a zábavním programem, vypravte se do Borovan na začátku září, každoročně se ve zdejší areálu konají *Trocnovské slavnosti*.

BOROVANY

První zmínka o městě ležícím 17 km jihovýchodně od Českých Budějovic pochází z roku 1186. Koncem 13. století vlastnili Borovany Vítkovci, později se jejich majitelé často střídali. Roku 1455 zde byl Petrem z Lindy založen augustiniánský klášter, po jeho zrušení reformami Josefa II. jej Schwarzenbergové přestavěli na zámek. Mezi další zdejší památky patří kostel Navštívení Panny Marie, žulový pranýř či sousoší svatého Jana Nepomuckého. Město se skládá ze sedmi částí, patří mezi ně i Trocnov.

Přístup

Borovanami prochází silnice č. II/155 vedoucí z Třeboně do Horního Třebonína. Vede sem železniční trať č. 199 (České Budějovice – České Velenice). Město a jeho okolí najdete na mapách KČT č. 72 Českokobudějovicko.

ZAJÍMAVOSTI V OKOLÍ

Římov

Obec byla založena pravděpodobně ve 13. století, první písemná zmínka o Horním Římově ale pochází až z roku 1383. O dvanáct let později je v Dolním Římově uváděna tvrz. V druhé polovině 17. století tu vzniklo na popud jezuity Jana Gurra poutní místo s loretánskou kaplí a křížovou cestou.

Praktické informace

Památník Jana Žižky z Trocnova

313 12 Borovany
e-mail: muzeumcb@muzeumcb.cz
www.muzeumcb.cz

Otevírací doba:
úť-ne, svátky: 9.00–12.00 a 12.30–17.00 hod.
Otevřeno je pouze v sezoně od května do září.

V okolí bylo vystavěno 25 barokních kapliček křížové cesty (tzv. Římovské pašije) s většinou dřevěnými sochami. Stavby pocházejí z druhé poloviny 17. a z první čtvrtiny 18. století a jsou rozptýleny v okruhu 5 km. Jejich rozmístění odpovídá poloze tradiční křížové cesty v Jeruzalémě. Některé zachované sochy jsou ke zhlédnutí v muzeu v Borovanském klášteře. Sakrální kulturní krajina mimořádné hodnoty byla důvodem, proč zde byla vyhlášena *Krajinná památková zóna Římovsko*.

Vodní nádrž Římov

Nádrž byla vybudovaná převážně jako zdroj pitné vody pro České Budějovice a okolí v letech 1971–1978. Nachází se na řece Malší jižně od Říмова, podle kterého dostala svůj název.

Od blízkého Velešína vede k nádrži žlutá turistická stezka, která návštěvníky zavede na místa s vyhlídkami na nádrž či k pozůstatkům opevnění středověkého hradu z 13. století.

Kostel Nejsvětější Trojice u Trhových Svinů

Již v 16. století zde stávala kaple, ke které směřovaly desítky poutníků. Z prostředků shromážděných díky dobrovolným sbírkám byl pak v letech 1708–1710 postaven dnešní barokní kostel. Dispozice je přizpůsobena svatotrojičnímu zasvěcení – stavba má tři oltáře, trojici štítů a věžiček, trojúhelníková okna a obklopuje ji šestiboký ambit se třemi věžicemi. Cennou barokní nástropní fresku Nejsvětější Trojice vytvořil roku 1709 českokobudějovický malíř Bonanella. V sousedství poutního kostela se dodnes nachází budova někdejších nevelkých lázní. Pozoruhodná trojboká stavba tu skrývá pramen vody.

Buškův hamr Trhové Sviný

Jeden z mála stále funkčních technických zařízení tohoto druhu na našem území byl postaven v roce 1780 na místě původního mlýnu. Celé zařízení je poháněno třemi vodními koly, které uvádějí do chodu buchar, brus a dmychadla výhně. V případě příznivého stavu vody je možné vše vidět v provozu.

ZOO Dvorec

4 km na jih od Borovan se v lesním prostředí nachází zoologická zahrada. Najdete zde zvířecí zastupce různých kontinentů. Aktuálně chovají přes 300 kusů zvířat a obdivovatelé plazů tu najdou největší kolekci kober v Evropské unii.

▲ popisek